

DIGITALISERING I ÄLDREOMSORGEN I TIDER AV PANDEMIN

Många digitala satsningar i äldreomsorgen tar längre tid än förväntat att införa. Samtidigt är det oklart om de förbättrar arbetsmiljön eller ger ökad livskvalitet för de äldre. Istället för en tilltro till teknik som ensam bärare av förändring bör utgångspunkten vara att tekniken är en del av äldreomsorgens sammanhang och praktik. I samband med coronapandemin finns det anledning att uppmärksamma hur tekniken påverkar villkoren för äldre människor och för utövandet av äldreomsorg.

Författare: Britt Östlund, professor i teknisk vårdvetenskap vid Kungliga Tekniska högskolan.

Huvudbudskap

- Pandemin ger oss anledning att uppmärksamma teknikens roll för äldre människor som isoleras i sina hem och för anställda i äldreomsorgen som mer än någonsin behöver stöd för att utföra sitt arbete.
- Digitala tillämpningar kan vara avgörande för att upprätthålla den enda kommunikationskanal många äldre har till omvärlden. I äldreomsorgen kan vi nu se om digitaliseringen inom området motsvarar förväntningarna.
- Hittills har regeringens målsättning att digitalisera äldreomsorgen inte infriats och tester av enskilda tillämpningar kopplat till diagnoser eller andra avgränsade problem har varit alltför teknikfokuserade.
- Äldreomsorgen behöver bli mer praktikdriven genom att öka medvetenheten om teknikens inordning i sociala sammanhang och hur utformning och införandet av ny teknik kan utgå från äldreomsorgens praktik. Det ökar också möjligheterna att förbereda oss för kommande pandemier.

VILKEN KUNSKAP FINNS?

Regeringens mål för att digitalisera äldreomsorgen är att sensorer, digitala hjälpmedel och annan välfärdsteknik ska ge ökad trygghet till äldre omsorgstagare och göra dem mer socialt delaktiga. Digitaliseringen ska även minska personalens rutinmässiga arbetsuppgifter och ge mer tid till mänsklig omsorg. Uppföljningar från Socialstyrelsen 2015 och 2017 visar dock att målsättningen långtifrån har infriats. På uppdrag av regeringen utvärderas nu digitaliseringen av äldreomsorgen.

Tilltron till teknikens förutsägbarhet och inbyggda förändringspotential har legat till grund för en rad interventioner. Sådana ansatser har ofta fokuserat på tekniken i sig, och är i dag starkt kritiserade av forskare inom äldre- och teknikområdet för att i själva verket ha hindrat en praktiskt välfungerande äldreomsorg. Satsningarna på ny teknik har baserats på tester som utförs i kontrollerade miljöer snarare än utvärderingar av data genererade från praktiken. Ett exempel är vådrobotar som trots stora investeringar ännu inte landat i äldres vardag. Dessutom införs enskilda

tillämpningar, en i taget så att resultatet blir teknik och system utan koppling till varandra eller helheten. En hållbar tillämpning som istället tagits fram utifrån ett socio-kulturellt perspektiv på teknik som en del av det sammanhang där äldreomsorg bedrivs är trygghetslarm som visat sig hålla igenom flera tekniskifften och som i dag digitaliseras som en del av tredje generationens trygghetslarmssystem.

Nu befinner vi oss i en pandemi samtidigt som en omfattande digitalisering av vården och omsorgen. Under normala förhållanden går välfungerande teknikanvändning obemärkt förbi samtidigt som problem får stor uppmärksamhet. Studier i samband med pandemin kan blottlägga teknikens betydelse på ett sätt som inte är möjligt under normala förhållanden. Dess praktiska tillämpning blir viktigare än idéer kring hur man önskar att det skulle fungera. Börjar till exempel äldre människor som lever isolerade i hemmen använda iPads, smarta telefoner eller andra digitala tillämpningar? Upptäcker man fördelar med tekniken som man inte skulle ha gjort annars? Med andra ord, ökar pandemin takten i digitaliseringen och håller infrastrukturen vad den lovar?

HUR KAN KUNSKAPEN ANVÄNDAS?

Kunskapen är användbar för en rad aktörer på olika nivåer, som politiker och myndigheter på nationell, regional och kommunal nivå med ansvar för att realisera målsättningarna i satsningarna på välfärdsteknik. Det kan gälla att möta behoven av kompetensförstärkning och ledarskap inom äldreomsorgen som blivit uppenbar i samband med pandemin, eller att möta kommande tekniska utmaningar som kräver överväganden och beslut om upphandling och organisering. Ansvariga för vårdprogrammen eller på yrkeshögskolorna där undersköterskor och vårdbiträden får sin utbildning har också nytta av den här typen av kunskap, liksom fackförbund, teknikutvecklare, designers och andra som verkar för att förbättra arbetsvillkoren inom äldreomsorgen. Ytterligare en målgrupp är äldre medborgare, patienter och omsorgstagare som liksom personalen har att hantera olösta teknikproblem som faller mellan stolarna när tekniken inte organiseras på ett relevant sätt eller när deras erfarenhet som livserfarna teknikanvändare inte tas tillvara av forskare, ingenjörer och designers. Digitaliseringen av äldreomsorgen är liksom pandemin en fråga för forskare vid samhällsvetenskaplig såväl som teknisk och medicinsk fakultet, så denna typ av kunskap är användbar för forskare som önskar inkludera teknikfrågan i sin egen forskning och som önskar bredda sitt tvärvetenskapliga samarbete.

UTMANINGAR OCH KUNSKAPSBEHOV

Utöver problemen kring hur teknik införs och tilltron till teknik som förändringsfaktor, visar forskningen även att det finns stereotyper och en brist på inflytande från äldre. De blir utlämnade åt någon annans bedömning om vad de behöver eller har förmåga att använda. Det samma gäller personalen i äldreomsorgen, som samlat på sig en teknikerfarenhet som kan vara av stort värde vid utformningen och upphandlingen av ny teknik. Allt färre personer i hög

ålder är helt analoga vilket borde få konsekvenser för hur kontakter med hemtjänsten organiseras och hur äldreboenden görs tillgängliga.

Utvärderingar av införandet av ny teknik är fortfarande sällsynta vilket har skapat en situation där både omsorgstagare och personal inom äldreomsorgen är ovana att bli tillfrågade om sina erfarenheter av teknisk förändring. Pandemin kan vara ett tillfälle där detta är lättare att diskutera. En utmaning kan därför vara att anta nya synsätt både bland ansvariga chefer i socialtjänsten, teknikutvecklare och forskare. Ett sociokulturellt perspektiv på teknik i äldreomsorgen kan bidra till att förklara trögheten i digitaliseringen; varför vi inte använder teknik som finns tillgänglig eller hur vi tillskriver nya lösningar en betydelse och en mening. En annan utmaning är samtidigt hur vi ska skydda äldre när det kommer till personlig integritet och digital säkerhet på nätet.

Läs mer

EN NATIONELL STRATEGI FÖR LIFE SCIENCE

https://www.regeringen.se/4aeba2/contentassets/cdda3e9fc7be4ea5b55afc99c5221fab/2019_ls_webb.pdf

UTVÄRDERING AV DIGITALISERINGEN INOM ÄLDREOMSORGEN

<https://www.regeringen.se/regeringsuppdrag/2020/05/uppdrag-att-utvardera-overenskommelsen-om-digitalisering-inom-aldreomsorgen>

Peine, A. & Neven, L. (2019) From Intervention to Co-constitution: New Directions in Theorizing about Aging and Technology. *The Gerontologist*, Volume 59, Issue 1, Pages 15-21.

Fischer, B., Peine, A. & Östlund, B. (2019) The importance of user involvement: A systematic review of involving older users in technology design. *The Gerontologist*. Doi: <https://doi.org/focus.lib.kth.se/10.1093/geront/gnz163>

Bergschöld, J. (2018) *Frontline Innovation. How Frontline Care Professionals Innovate Welfare technology and services*. Diss. Norwegian University of Science and Technology: Institut för Tvärfagliga Kulturstudier. Det Humanistiske Fakultet.

Ertner, M. (2019) Enchanting, Evoking, and Affecting: The Invisible Work of Technology Implementation in Homecare. *Nordic journal of working life studies*, Volume 9, Number 55.

Forte Fokus är en serie skrifter där forskare på uppdrag av Forte sammanfattar sin forskning med koppling till coronapandemin. Även om den innebär nya utmaningar för samhället kan existerande kunskaper ge en uppfattning om förväntade effekter och problem. Forskarna ansvarar för urval och presentation av forskningen i Forte Fokus. JULI 2020